

EMO'dan...

Eylem Ölmezoğlu

EMO 50. Dönem Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı

Değerli Meslektaşlarım,

Yeni bir Elektrik Mühendisliği Dergisi sayısıyla daha sizlerle birlikteyiz. Bu sayımızda farklı başlıklarda ele alınan yazıların ortaklaştığı önemli bir nokta var: Enerji, teknoloji ve mühendislik alanındaki tercihler hiçbir zaman yalnızca teknik tercihler değildir. Hangi enerji kaynağının kullanılacağına, hangi teknolojinin destekleneceğine, hangi yatırımların yapılacağına ve kaynakların kimin yararına kullanılacağına ilişkin her karar, aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve siyasal sonuçlar doğurmaktadır.

Son günlerde Avrupa'nın farklı kentlerinde yükselen toplumsal hareketler, yaşam koşullarını belirleyen ekonomik ve siyasal tercihlerin giderek daha fazla sorgulandığını gösteriyor. İspanya'da konut krizinden dolayı sokağa çıkanlar; Fransa'da eğitimdeki eşitsizliklere, güvencesizliğe ve geleceksizliğe karşı seslerini yükselten gençler; Almanya'da silahlanmaya ve zorunlu askerliğe karşı düzenlenen öğrenci grevlerine katılanlar, farklı talepler etrafında bir araya gelseler de ortak bir noktada buluşuyor: Konut ve eğitim gibi temel haklar piyasanın kâr hesabına bırakılırken, savaş ve silahlanma politikaları yaygınlaştırılırken toplumun geniş kesimleri kendi yaşamları ve gelecekleri üzerinde söz sahibi olamıyor. Bu eylemler, kamusal hizmetlerin aşındırılmasına, eşitsizliğin büyümesine ve karar alma süreçlerinin dar ekonomik çıkarlar doğrultusunda şekillenmesine karşı gelişen itirazların parçaları olarak okunabilir. Marx ve Engels'in dile getirdiği "Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor" sözü, bugün barınma, eğitim, emek ve insanca yaşam hakkını savunan, piyasa merkezli düzene itiraz eden toplumsal hareketlerin yeniden görünür hâle gelen dönüştürücü potansiyelini hatırlatıyor.

Diğer yandan, iklim değişiminin etkilerinin giderek ağırlaştığı ve buna bağlı olarak enerji politikalarının küresel ölçekte yeniden şekillendiği bir dönemdeyiz. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) 31. Taraflar Konferansı (COP31), 9-20 Kasım 2026 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirilecek. Türkiye'nin ev sahipliğinde düzenlenecek COP31, iklim değişikliğinin artık geleceğe ilişkin bir tartışma olmaktan çıktığı, bugünün yaşam koşullarını doğrudan belirlediği bir döneme denk geliyor.

COP toplantıları sera gazı emisyonlarının azaltılması, enerji dönüşümü, iklim finansmanı ve uyum gibi başlıkların uluslararası düzeyde tartışıldığı platformlar olarak öne çıkıyor. Ancak çözüme ilişkin tartışmaların yalnızca bağlayıcılığı olmayan, niyet beyanı düzeyindeki teknik hedeflere, emisyon tablolarına, karbon piyasalarına ve bir muhasebeleştirme işlemine indirgenmesi ile karşı karşıya kalıyoruz. COP'ların otuz yılı aşkın tarihi bize şu gerçeği gösteriyor: iklim değişikliğini durdurmak için çok sayıda hedef konuldu ama asıl sorunu yaratan ekonomik ve siyasal ilişkiler değişmedi. Paris Anlaşması'nın üzerinden geçen on yılı aşkın süre, bunun en açık göstergesi.

Bu süreçte COP'ların gündemi genişledi, konferanslar ve delegasyonlar arttı; şirketlerin katılımı, karbon piyasaları, yeşil finans ve iklim ekonomisi büyüdü. Fakat iklim değişikliğinin etkileri azalmadı. Tam tersine, COP'ların etrafında oluşan devasa ekonomik alan, iklim değişikliğinin kendisinin de

yeni bir yatırım alanına dönüşebileceğini gösterdi. Toplantılarda fosil yakıt şirketlerinin ve bunların lobi kuruluşlarının da yoğun biçimde yer aldığını görüyoruz. İklim değişikliğini yaratan fosil yakıt ekonomisinden fayda sağlayan şirketlerin, bu ekonomiden çıkışı müzakere eden süreçte ağırlıklı biçimde temsil edilmesi, iklim yönetişiminin demokratik niteliği açısından ciddi soru işaretleri doğuruyor. Sahip oldukları ekonomik ve siyasal gücün politikaların yönünü belirleme kapasitesi dikkate alındığında, şimdilerde yaygın bir piyasa söylemine dönüşen “paydaş katılımı” da ne yazık ki içi boş bir söyleme dönüşüyor.

İklim değişikliğini yaratan ekonomik düzen ile bu sorunu çözmek için geliştirilen politikaların aynı piyasa mantığı içerisinde buluşması, COP süreçlerinin temel çelişkilerinden biridir. Hangi ülkelerin tarihsel olarak daha fazla emisyon ürettiği, buna karşılık bedeli kimlerin ödediği, enerji dönüşümünün maliyetinin kimin üzerine yıkıldığı ve yeni enerji yatırımlarından kimlerin kazanç sağladığı da yanıtlanması gereken diğer sorulardır. Gerçek bir dönüşüm, sadece enerji kaynaklarının değiştirilmesini değil; üretimin, tüketimin, mülkiyet ilişkilerinin ve kaynakların toplum yararına kullanımının yeniden düşünülmesini gerektirmektedir.

Bu çerçevede nükleer santrallerin iklim değişikliğine karşı “temiz enerji” seçeneği olarak sunulması, enerji politikalarının nasıl siyasal tercihlere dönüştüğünün önemli örneklerinden biridir. Nükleer santrallerin yüksek yatırım maliyetleri, uzun inşaat süreleri, dışa bağımlılık, radyoaktif atık sorunu, kaza riski ve işletme sonrasındaki sökülme maliyetleri ortadayken, nükleerin enerji sisteminin vazgeçilmez bir unsuru gibi sunulması teknik bir zorunluluğun değil, siyasal bir tercihin sonucudur. Oda olarak yıllardır ifade ettiğimiz üzere, nükleer santraller temiz ve güvenli bir enerji seçeneği değildir.

Bilimin ürettiği bilgi ve teknolojiler, insanlığın yaşamını kolaylaştırabileceği gibi savaşın, yıkımın ve tahakkümün araçlarına da dönüştürülebilmektedir. Çernobil’in ve Fukuşima’nın ardından bugün dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan savaş koşullarında nükleer tesislerin güvenliğini yeniden gündeme gelmesi, Hiroşima’dan ve Nagazaki’den bugüne uzanan nükleer silahlanma yarışı, bilimin ve teknolojinin kendiliğinden insanlığın yararına sonuçlar doğurmadığını açıkça göstermektedir.

Bir Nükleer Enerji Hikâyesi: Akkuyu

Nükleer enerji, Türkiye’nin enerji gündeminin yeni bir başlığı değil. Akkuyu’da bir nükleer santral kurulması fikri, 1970’li yıllardan bu yana farklı biçimlerde gündeme geldi; ihaleler yapıldı, girişimler sonuçsuz kaldı, projeler değişti. Ancak 2010 yılında Rusya Federasyonu ile imzalanan anlaşmanın ardından Akkuyu’da yeni bir dönem başladı. Bugün ise santralin ilk ünitesinin işletmeye alınmasına yaklaşıldığı duyurulurken, bu sayımızla Akkuyu’yu yeniden bütün boyutlarıyla ele almak istedik.

Türkiye’nin elektrik sisteminin mevcut yapısı ve gelişme eğilimleri, kurulu gücü, elektrik üretimi, talep artışı, puant yükü ve yenilenebilir enerji potansiyeli birlikte değerlendirildiğinde, Akkuyu’nun bir “arz güvenliği” projesi olarak açıklanması mümkün görünmüyor. Santralin elektrik sistemine ne koşullarda dâhil olacağı, alım garantilerinin kamuya getireceği yük ve yüksek maliyetli elektriğin piyasa üzerindeki etkileri de tartışmanın ayrılmaz parçaları. Bu sayımızda ortaya çıkacak maliyetlerin yurttaşlara etkileri üzerine kapsamlı değerlendirmelerin yapıldığı yazıları bulabileceksiniz.

Nükleer teknolojinin doğasında bulunan kaza riski, kullanılmış yakıtın ve radyoaktif atıkların uzun süreli yönetimi, yakıt tedarikine bağlı dışa bağımlılık, santral sahası ve çevresindeki yaşama ve deniz ekosistemine etkiler,

nükleer malzemelerin taşınması ve olası bir kaza hâlinde tahliye ve müdahale kapasitesi, santralin işletme süresi boyunca Türkiye'nin karşı karşıya kalacağı sorunlardan yalnızca bazılarıdır. Özellikle atık meselesi, nükleer enerji tartışmasının en önemli başlıklarından biridir. Elektrik üretimi sona erdiğinde ortadan kalkmayan, aksine çok uzun süre yönetilmesi gereken bir sorundan söz ediyoruz. Bugün alınan bir yatırım kararının sonuçlarının yalnızca yaşayan kuşakla sınırlı olmaması, nükleer enerjiyi diğer enerji seçeneklerinden ayıran temel özelliklerden biridir.

Akkuyu'nun bir başka önemli boyutu da Türkiye'nin enerji bağımsızlığı iddiası ile projenin gerçek yapısı arasındaki çelişkidir. Santralin sahibi ve yapımcısı Rusya merkezli Rosatom'dur; nükleer yakıt tedariki ve teknoloji zincirinin önemli unsurları da Rusya'ya bağlıdır. Dahası, Akkuyu yalnızca bir enerji yatırımı olarak değerlendirilemez. Projenin ortaya çıkış biçimi, Türkiye-Rusya ilişkileri, uluslararası siyasal gelişmeler ve enerji politikaları arasındaki bağlar, nükleer santrallerin aynı zamanda stratejik ve jeopolitik yatırımlar olduğunu gösteriyor. Dünyada savaşların ve çatışmaların nükleer santraller açısından yarattığı riskler, enerji güvenliği kavramının yeniden düşünülmesini zorunlu kılıyor.

Odamız, Akkuyu projesini ilk gündeme geldiği yıllardan itibaren teknik, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla incelemiş; nükleer santrallerin taşıdığı risklere ve Türkiye'nin enerji gereksinimleri açısından ortaya çıkan çelişkilere dikkat çekmiştir. Bugün Akkuyu'nun ilk ünitesinin işletmeye alınmasına yaklaşılmaması, bu uyarıların önemini artırmakta, önümüzdeki dönemde ortaya çıkacak sorunların bugünden tartışılmasını daha da gerekli hâle getirmektedir.

Ekolojik krizin ağırlaştığı, savaşların ve nükleer tehditlerin yeniden gündeme geldiği, enerji kaynakları üzerindeki rekabetin küresel ölçekte derinleştiği bir dönemde mühendislik mesleğinin toplumsal sorumluluğu da büyümektedir. Bilim ve teknik, sermayenin kısa vadeli kâr hedeflerinin hizmetine sunulduğunda ve teknik bilgi kamusal denetimden uzaklaştığında, doğa ve insan yaşamı üzerinde yeni tahakküm biçimleri yaratabilmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesini desteklerken bunun da piyasaya terk edilmiş, doğayı ve emeği yeni bir yatırım alanına dönüştüren bir anlayışla yapılmasına karşı çıkıyoruz. Güneşin ve rüzgârın sınırsız birer "yatırım fırsatı" olarak görülmesini değil, temiz enerjiye herkesin erişebildiği, yerel toplulukların karar süreçlerine katıldığı, enerji üretiminin kamusal yarar temelinde planlandığı bir dönüşümü hedefliyoruz.

Bilimi ve tekniği toplumun yararına sunma mücadelemizi sürdürürken, enerji politikalarının teknik zorunluluklar değil, toplumun geleceğini belirleyen siyasal tercihler olduğunu hatırlatmaya ve bu tercihlerin demokratik, şeffaf, kamusal ve bilimsel bir zeminde yapılması için söz söylemeye devam edeceğiz. Enerjide planlama, kamusal denetim, bilimsel yaklaşım ve toplum yararı ilkelerini savunuyoruz.

Odamızın yıllar içinde oluşturduğu mesleki birikim ve birlikte ürettiğimiz ortak değerler, örgütsel duruşumuzun da temelini oluşturuyor. Bu kolektif birikimin bir parçası olarak, bu sayının hazırlanmasında editörlük görevini birlikte yürüttüğümüz değerli meslek büyüğüm Nedim Bülent Damar'a, katkılarıyla dergimize emek veren Yayın Kurulumuza ve yazılarıyla bu sayıya katkı sunan tüm yazarlara çok teşekkür ediyorum.

Bilimin, tekniğin, emeğin ve kamusal yararın yol gösterdiği; savaşların değil barışın, rantın değil toplumun, doğanın tahribatının değil yaşamın esas alındığı bir gelecek için mücadelemizi büyütme dileğiyle...

Keyifli okumalar dilerim.